

І.Ф. Хараберюш

кандидат юридичних наук, доцент
(Донецький юридичний інститут МВС України)

УДК 343.2. 01 : 351.74

ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ОВС: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД

Розглянуто питання, пов'язані з технічною підготовкою курсантів вищих навчальних закладів та працівників органів внутрішніх справ. Проведено аналіз стану підготовки курсантів з дисципліни „Спеціальна техніка ОВС” та надано пропозиції щодо його покращення.

Ключові слова: *технічна підготовка, правоохоронна діяльність, спеціальна техніка, технологія навчання.*

Рассматриваются вопросы, связанные с технической подготовкой курсантов высших учебных заведений и работников органов внутренних дел. Проведен анализ состояния подготовки курсантов по дисциплине „Специальная техника ОВД” и даны предложения относительно ее улучшения.

Ключевые слова: *техническая подготовка, правоохранительная деятельность, специальная техника, технология обучения.*

They Are Considered question, connected with technical preparation midshipman high educational institutions and workman organ internal deals. The Organized analysis of the condition of preparation midshipman on discipline "Special technology OVD" and are given offers for her(its) improvements.

Keywords: *technical preparation, law-enforcement activity, special technology, technology of the education.*

Постановка проблеми. Необхідність використання технічних засобів працівниками органів внутрішніх справ виникає у ході проведення різних заходів, що входять до їх компетенції й не порушують конституційних прав громадян. Однак дослідження стану застосування спеціальної техніки підрозділами органів внутрішніх справ виявило певні недоліки, а саме:

- недостатня організація технічного забезпечення й супроводу оперативно-службової діяльності;
- низький рівень технічної грамотності працівників оперативних підрозділів.

Так, 48% опитаних працівників карного розшуку зазначили, що в рамках службової підготовки питання з використання оперативно-технічних засобів взагалі не вивчалися, звідси тільки 14% опитаних респондентів досить добре орієнтувалися в сучасних засобах спеціальної техніки, а 50% – у загальних питаннях організації й тактики її застосування.

Тому одним з основних чинників професійної діяльності працівників правоохоронних органів є якість їхньої технічної підготовки, зокрема засвоєння теоретичних знань та практичних навичок використання засобів спеціальної техніки, яка знаходиться на озброєнні правоохорон-

них органів. Це пов'язано з тим, що подальша криміналізація суспільства визначила необхідність посилення протидії злочинності в нашій країні та забезпечення безпеки працівників правоохоронних органів

Слід визнати, що технічне оснащення багатьох злочинних груп, що діють на території України, відповідає найсучаснішому рівні та є досить різноманітним за своїм складом і призначенням. Це автомашини, відео-апаратура, радіостанції із широким діапазоном частот, прилади нічного бачення, оптичні приціли, пеленгатори, різні засоби знімання інформації з каналів зв'язку й інша сучасна вітчизняна і закордонна техніка. Організовані злочинні формування активно вивчають нові технічні засоби, що надходять на оснащення правоохоронних органів, відвідують відповідні виставки і мають великі фінансові можливості.

Реформування правоохоронної системи, а також концепція подальшого розвитку Міністерства внутрішніх справ України вимагають особливої уваги до проблеми підвищення якості освітнього процесу в відомчих ВНЗ і професійної підготовки фахівців.

Відомо, що якість професійної підготовки фахівця в системі вищої юридичної освіти визначена змістом і організацією цілісного навчально-виховного процесу, рівнем викладання навчальної дисципліни, змістом і технологією навчання. Одним із найважливіших компонентів цілісного процесу навчання курсантів юридичного ВНЗ є комплекс навчальних дисциплін спеціалізації, складовою якого є дисципліна «Спеціальна техніка ОВС», що навчає курсантів способам використання спеціальних технічних засобів у їх майбутній службовій діяльності.

Прогрес науки і техніки призвів до поступового формування сукупності технічних засобів, які використовуються у правоохоронній діяльності, у цілісну систему. Виникла необхідність корегування змісту, технологій навчання, пошуку нових рішень щодо тактики застосування технічних засобів, у використанні отриманих з їхньою допомогою результатів і в навчанні курсантів навичкам роботи з ними.

Необхідність подальшого розвитку цієї дисципліни обумовлена вимогами якісного використання сучасних технічних засобів у протистоянні злочинності і забезпеченні ефективного функціонування органів внутрішніх справ. Наявний рівень сучасних науково-технічних засобів, інформаційно-комунікаційних технологій і низький рівень їх застосування у процесі професійної підготовки майбутніх працівників ОВС вимагають теоретичного і методичного обґрунтування та розробки нових підходів до професійної підготовки майбутніх правоохоронців.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Мета. Окремі питання, пов'язані з використанням сучасних засобів спеціальної техніки у правоохоронній діяльності і професійній підготовці майбутніх правоохоронців, досліджувалися низкою фахівців відомчих навчальних закладів. Проблеми виявлення та розслідування злочинів, вчинених з використанням науково-технічних засобів, а також використання засобів спеціальної техніки у процесі розкриття та розслі-

дування злочинів в різні часи досліджували П.П. Артеменко, Ю.М. Батурін, П.Д. Біленчук, М.Б. Ванчаков, В.В. Вехов, М.С. Вертузасв, О.Г. Волеводз, В.В. Голубєв, В.И. Гончаренко, Л.І. Громовенко, В.І. Декшне, О.С. Деренчук, П.А. Єрмаков, Г.І. Лебедєв, І.М. Лузгін, С.П. Митричев, С.С. Овчинський, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, М.В. Салтевський, Е.Ф. Толмачев, В.Г. Хахановський, В.Є. Шабалін, М.П. Шаламов, М.І. Шерман, І.Р. Шинкаренко, С.І. Щербак, І.М. Якімов та інші.

Слід зазначити, що в літературі психологічного, педагогічного й методичного спрямування допоки не сформовано однозначного трактування сутності та змістового аспекту технічної підготовки юристів у відомчих вищих навчальних закладах як складової їхньої професійної підготовки та практичної спрямованості навчання відповідно до вимог МВС України.

Виклад основного матеріалу. Одним з дієвих напрямків підвищення ефективності роботи органів внутрішніх справ є цілеспрямоване використання всього арсеналу технічних засобів для одержання оперативної й процесуально значущої інформації. Використання сучасної техніки найефективніше сприяє попередженню та розкриттю злочинів, розшуку злочинців і безвісти зниклих або викрадених осіб, виявленню й припиненню розвідувальної діяльності злочинних угруповань, захисту працівників ОВС, охороні громадського порядку та об'єктів тощо [1-5].

Важливо зазначити, що відомості, отримані з використанням технічних засобів і систем, відображають реальні факти, події, процеси. Інформація, зафіксована на матеріальному носії, дозволяє на стадії досудового слідства або судового розгляду справи не тільки однозначно встановити джерело її одержання (якщо в цьому є потреба), але й переконливо довести її вірогідність, обґрунтованість та об'єктивність [6].

Тому нині відбувається нарощування зусиль щодо протидії найнебезпечнішим формам злочинної діяльності з метою забезпечення охорони громадського порядку й безпеки громадян. У зв'язку з цим зростає роль якості професійної підготовки випускників юридичних вишів щодо використання спеціальних технічних засобів у службовій діяльності. Виникла потреба у нових рішеннях щодо тактики застосування засобів спеціальної техніки, у використанні отриманих за їх допомогою результатів і навчанні курсантів юридичних вузів методам роботи з ними. Виходячи з цього метою дисципліни «Спеціальна техніка ОВС» є формування *професійної компетентності* використання спеціальних технічних засобів у професійній діяльності й стимулювання здатності майбутніх фахівців бути суб'єктом професійної діяльності, яку ми розглядаємо як результат навчання.

Досягненню цієї мети й відповідає «Спеціальна техніка ОВС» – спеціальна навчальна дисципліна, яка базується на наукових положеннях технічних та юридичних наук та є органічно пов'язаною з ними. Ізпоміж предметів навчального плану вищих навчальних закладів МВС

України найбільш тісний взаємозв'язок означеного курсу простежується з навчальними дисциплінами «Оперативно-розшукова діяльність», «Тактико-спеціальна підготовка», «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ», «Криміналістика», «Кримінальне право», «Кримінальний процес».

Якість і системність навчання як складові професійної компетентності визначають готовність фахівця успішно використовувати технічні засоби у службовій діяльності, стають базою для подальшого професійного та творчого самовдосконалення.

Процес формування професійної компетентності є динамічним і може перебувати на різних рівнях: критичному, недостатньому й достатньому. Рівні визначаються залежно від відповідності якості сформованої компетентності нормативним вимогам, які постають як соціальне замовлення.

Якість професійної компетентності в нашому випадку зумовлена якістю змісту й технології навчання курсантів навчальної дисципліни «Спеціальна техніка ОВС».

Спираючись на здійснене дослідження процесу вдосконалення підготовки курсантів та слухачів із дисципліни «Спеціальна техніка ОВС», можемо дійти таких висновків, які слугуватимуть підґрунтям для створення моделі підготовки фахівців із цієї дисципліни:

1) аналіз генезису педагогічного проектування змісту й технологій навчання дозволяє зазначити, що педагогічне проектування як процес становить особливий вид діяльності й функцію керування пізнавальним процесом. Головними дефініціями педагогічного проектування є принципи, методи, етапи й алгоритми проектувальної діяльності;

2) дидактична підстава проектування змісту й технологій навчання конкретного навчального предмета становить собою комплекс принципів проектувальної діяльності, вимог до її результату, які можуть бути двох рівнів: загального теоретичного та методичного (тобто на рівні навчального предмета);

3) принципи загального рівня ґрунтуються на знаннях теорій навчання, психологічної теорії діяльності, теорії керування, теорії соціальних систем; тобто ними визначені методологічні умови наукового обґрунтування дидактичного дослідження. До таких принципів належать: принцип доцільності, системності, діяльнісного, тезаурусного підходів. Принципи методичного рівня конкретизують реалізацію загальних принципів у ході проектування змісту й технологій навчання в рамках конкретного навчального предмета «Спеціальна техніка ОВС». До них ми відносимо такі дидактичні принципи: діагностичності мети навчання; моделювання результату діяльності; необхідного наповнення змісту навчання конкретними знаннями, уміннями, навичками; інтегративного підходу; модульного підходу при структуруванні змісту й технологій навчання; урахування часового чинника навчання; критеріального підходу до оцінки якості проекту; функціональної необхідності й достатно-

сті курсу;

4) аналіз навчання курсантів юридичного ВНЗ використанню спеціальних технічних засобів у службовій діяльності виявив причинно-наслідковий зв'язок між змістом, технологією навчання та їх результатом.

Навчальна дисципліна «Спеціальна техніка ОВС» має чітко виражений прикладний характер. У навчальних закладах МВС України накопичується цінний досвід проведення навчальних занять із розглянутої дисципліни. При цьому кожний ВНЗ самостійно, виходячи зі своїх матеріальних можливостей та науково-педагогічного потенціалу, обирає тактику й стратегію технічної підготовки курсантів та слухачів. Це є причиною виникнення розбіжностей у назвах дисципліни та загальній кількості годин, відведених для її вивчення. Зараз дисципліна має назви «Спеціальна техніка ОВС», «Спеціальна техніка в ОВС», «Спеціальна техніка та її застосування», «Спеціальна техніка», на її вивчення також відведено різну кількість годин (100, 108, 120, 156 годин) [7]. Наразі відсутній централізований орган, який би здійснював науково-методичне й дидактичне регулювання процесу навчання з цієї дисципліни. А отже, не існує єдиної уніфікованої навчальної програми й концепції розвитку курсу „Спеціальна техніка ОВС”.

Позитивним прикладом управління процесом навчання можна вважати науково-методичну секцію «Спеціальна техніка ОВС» методичного центру при ГУК МВС Росії, на засіданнях якої, зокрема, розглядають різні форми й методи викладання дисципліни «Спеціальна техніка ОВС» у вищих навчальних закладах МВС РФ. У засіданнях беруть участь викладачі цієї дисципліни з галузевих навчальних закладів МВС РФ. Аналізуючи виступи на засіданнях секції, публікації з розглядуваної проблеми й методичні матеріали, які підлягають рецензуванню, можна дійти висновку щодо створення умов для безперервного вироблення найбільш оптимальних методик і технологій проведення занять за цією дисципліною [8; 9]. З іншого боку, така організація управління й координації процесом навчання дозволить своєчасно впливати на активізацію застосування спеціальних технічних засобів у правоохоронній діяльності.

Найбільш раціональним, на нашу думку, для успішного процесу організації професійного навчання може бути створення науково-методичної секції «Спеціальна техніка ОВС» та аналогічних секцій із інших дисциплін прикладного спрямування при Управлінні професійної підготовки, освіти та науки Департаменту кадрового забезпечення МВС України. Також перспективним вважаємо визначення базового навчального закладу з розроблення методичних матеріалів та апробації різних методик викладання дисципліни „Спеціальна техніка ОВС”.

Тому створення моделі фахівця потребує враховувати ряд проблем, які виникли за час побудови нашої незалежної держави при формуванні відомчої системи підготовки кадрів і які необхідно негайно вирішувати. Це, зокрема, такі:

- 1) відсутність з боку МВС централізованої методичної координації дисципліни «Спеціальна техніка ОВС»;
- 2) недостатня забезпеченість дисципліни навчально-методичною літературою;
- 3) відсутність централізованого банку відомчих нормативними актів, які регламентують використання засобів спеціальної техніки, та системи їх надання навчальним закладам;
- 4) недосконалість самої нормативної бази щодо методик застосування засобів спеціальної техніки та використання їх результатів;
- 5) відсутність системи залучення та зацікавлення практичних працівників до сумісної навчальної та наукової роботи.

Деякі з названих проблем (1, 3, 4) носять об'єктивний характер і мають вирішуватись на рівні МВС України. Брак необхідної кількості навчальної літератури з цієї дисципліни негативно впливає на якість технічної підготовки курсантів та слухачів. Особливо це відчувається при кредитно-модульній системі організації навчального процесу, яка передбачає відведення значної кількості годин на самостійну роботу курсантів.

Перші спроби розробити навчальний посібник, який повністю відповідав би програмі та методиці викладання дисципліни «Спеціальна техніка ОВС» і моделював фахові риси працівника правоохоронних органів з технічної підготовки, були зроблені нами у 1999 р. стосовно загальної частини цієї дисципліни. А у 2002 р. дороблений його варіант отримав гриф „Допущено МВС України”. В 2009 р. нами видано базові навчальні посібники: з загальної частини, який отримав гриф МОН України, та особливої частини дисципліни «Спеціальна техніка ОВС». Вони також пройшли апробацію та впровадження у навчальних процесах різних ВНЗ МВС, а також у діяльність практичних органів.

В 2010 р. навчальний посібник з особливої частини дисципліни «Спеціальна техніка ОВС» отримав гриф „Допущено МВС України”. Особливістю його є те, що додатки містять, крім методичних рекомендацій та витягів з основних нормативних документів, зразки документів, які мають складати працівники різних підрозділів при використанні засобів спеціальної техніки.

Розробивши базові навчальні посібники з дисципліни «Спеціальна техніка ОВС», ми завершили створення моделі фахівця в галузі володіння спеціальними технічними засобами.

Позитивним кроком у цьому напрямку з боку МВС є створення авторських колективів з розроблення методичних матеріалів, необхідних для належного забезпечення навчального процесу підготовки фахівців для підрозділів ОВС. Однак створення підручника „Спеціальна техніка ОВС”, до якого увійшли наші розробки з основних тем загальної частини, передбачено тільки для підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю.

Потребує також створення система централізованого забезпечення навчальних закладів нормативними актами МВС України щодо викори-

стання засобів спеціальної техніки різними галузевими службами. Їх брак у навчальних закладах негативно впливає на якість підготовки методичних матеріалів, аргументування та обґрунтування теоретичних посилянь щодо методики і тактичних особливостей використання засобів спеціальної техніки.

Необхідність наближення відомчої освіти до потреб практичних органів і залучення практичних працівників до навчальної та наукової роботи вимагає відповідної спрямованості у діяльності окремих галузевих служб ОВС та кафедр навчальних закладів МВС України. Одним з таких позитивних прикладів цієї спільної роботи є створені за ініціативою МВС кафедри на громадських засадах. Зараз така кафедра існує на базі кафедр ОРД, спеціальної техніки, інформатики та інформаційних технологій факультету кримінальної міліції та УКР ГУМВС України в Донецькій області. Але це тільки один з напрямків вирішення цієї проблеми. Для націлювання галузевих служб УМВС областей на цю роботу необхідно, на нашу думку, у критерії оцінки їхньої діяльності включити окремі показники участі цих галузевих служб у навчальному процесі. При цьому необхідно також використовувати систему матеріального заохочення та іншого стимулювання участі практичних працівників у навчальній та науковій роботі.

Висновки. Підсумовуючи, можемо виділити основні напрямки підвищення рівня професійної підготовки працівників правоохоронних органів на прикладі висновків, які ми зробили щодо покращення системи технічної підготовки працівників органів внутрішніх справ, а саме:

1) створення науково-методичної секції «Спеціальна техніка ОВС» при Управлінні професійної підготовки, освіти та науки Департаменту кадрового забезпечення МВС України (або аналогічних секцій в інших відомствах);

2) визначення базового навчального закладу з розроблення методичних матеріалів та апробації різних методик викладання дисципліни „Спеціальна техніка”;

3) створення системи централізованого забезпечення навчальних закладів нормативними актами щодо використання засобів спеціальної техніки різними галузевими службами;

4) розробка базового підручника з дисципліни «Спеціальна техніка» як моделі фахівця у сфері володіння спеціальними технічними засобами;

5) розробка системи залучення практичних працівників до навчального процесу.

Бібліографічні посилання

1. Орлов Ю. Ю. Застосування оперативної техніки в оперативно-розшуковій діяльності міліції (теорія і практика) : монографія / Ю. Ю. Орлов. – К., 2007.

2. Салтевский М. В. Современные проблемы собирания доказательственной информации техническими средствами / М. В. Салтевский // Теория и практика собирания доказательственной информации техническими средствами на предварительном следствии. – К., 1980.

3. Погорецький М. Прослуховування телефонних розмов: європейські стандарти / М. Погорецький // Вісник прокуратури. – 2003. – № 9. – С. 45-51.
4. Хараберюш І. Ф. Перспективні напрямки використання засобів спеціальної техніки в оперативно-розшуковій діяльності правоохоронних органів / І. Ф. Хараберюш // Вісник Луганського державного університету. Спеціальний випуск. Частина 2. – 2008. – № 4. – С. 39-45.
5. Хараберюш І. Ф. Особливості використання спеціальної техніки в сучасних умовах органами внутрішніх справ / І. Ф. Хараберюш // Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток держави і права в сучасних умовах: досвід, реалії, перспектива» (Луганськ, 15 квітня – 31 липня 2010 р.). – Режим доступу : <http://jurlugansk.ucoz.org/index/0-12>.
6. Хараберюш І. Ф. Гносеологічні засади застосування спеціальної техніки в діяльності органів внутрішніх справ / І. Ф. Хараберюш // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наукових праць Донецького юрид. інституту Луганського державного ун-ту внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2010. – № 2. – С. 130-139.
7. Хараберюш І. Ф. Проблеми викладання дисципліни „Спеціальна техніка” у вищих навчальних закладах МВС України / І. Ф. Хараберюш // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності : матеріали IV Міжнародній науково-практичній конференції (Київ, 26-27 листопада 2009 р.). – К., 2009. – С. 36-38.
8. Ванчаков М. Б. Специальная техника органов внутренних дел. Практикум : учебно-методич. пособие / М. Б. Ванчаков, С. І. Щербак. – М., 2000.
9. Бегишев И. Р. Проблемы уголовной ответственности за обращение со специальными техническими средствами, предназначенными для негласного получения информации / И. Р. Бегишев // Следователь. – 2010. – № 5 (145). – С. 2-4.

Надійшла до редакції 14.05.2012

Ю.А. Чаплинська
кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)
УДК 343.98

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПІДГОТОВЧИХ ЗАХОДІВ ДО ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

Досліджено актуальні проблемні питання організаційного забезпечення пред'явлення для впізнання. Розглянуто організаційно-підготовчі заходи до пред'явлення для впізнання.

Ключові слова: тактика, організаційне забезпечення, пред'явлення для впізнання, впізнання.

Изучены актуальные проблемные вопросы организационного обеспечения предъявления для опознания. Рассмотрены организационно-подготовительные мероприятия к предъявлению для опознания.

Ключевые слова: тактика, организационное обеспечение, предъявление для опознания, опознание.

This article is devoted to consideration of actual problem questions of tactical supply of a presentation for an identification. The author have considered the organizational-preparatory measures for presentation for an identification.

Keywords: tactics, tactical supply, presentation for an identification, identification.